

Ефимчук Н. Л. Уровень медицинского обслуживания сельского населения Житомирской области в 1943–1950 гг.

В статье описаны последствия пребывания врага на территории Украины и нанесенные им убытки системе здравоохранения. Дана характеристика уровня медицинского обслуживания сельского населения Житомирской области в первые послевоенные годы. Раскрыты медико-санитарные трудности и демографическая ситуация. Показаны изменения в состоянии здоровья жителей села и их возрастной структуре. Проанализировано наличие квалифицированных медицинских работников, строительство и реконструкция сельских лечебных учреждений области, обеспечение их транспортом и продуктами питания.

Ключевые слова: фельдшерско-акушерский пункт, здравоохранение, медикаменты, инфекция, гигиена, помощь при родах, антисанитария.

Efimchuk N. L. The level of medical services for the rural population of Zhytomyr region in 1943–1945

The article highlighted the consequences of staying the enemy in Ukraine and caused him the damages to the health service. Characterized the level of medical service for the rural population in Zhytomyr region at the first years of the war. Disclosed medical and health difficulties also demographic situation. The following changes were shown in the health status of the villagers and their age structure. Analyzed the availability of skilled medical workers, construction and reconstruction of rural medical institutions of the region, providing them with transport and food.

Keywords: health post, public health, medicines, infection, hygiene, assistance during childbirth, insanitary.

УДК 94(477.83)“20”

В. І. Ільницький

ВИКОРИСТАННЯ КОМПРОМЕНТАЦІЙНИХ ПРИЙОМІВ ПРИ ЛІКВІДАЦІЇ ПІДПІЛЛЯ У КАРПАТСЬКОМУ КРАЇ ОУН (1945–1954)

У статті на основі невідомих та маловідомих архівних джерел і праць попередників розглядається одна із форм боротьби репресивно-каральної системи проти українського визвольного руху у Карпатському краї ОУН. Доведено, що компрометація використовувалася на усіх етапах боротьби радянської адміністрації проти ОУН і УПА та мала своїм завданням не лише призвести до фізичного знищення підпілля, але й дискредитувати цілий рух. Автор також виокремлює різноманітні напрямки проведення компрометаційної діяльності.

Ключові слова: компрометація, Карпатський край ОУН, репресивно-каральна система.

У боротьбі із підпіллям радянська система використовувала засоби, які не тільки суперечили міжнародним конвенціям, але й загальнолюдській моралі. Закритість українських архівів не дозволяла комплексно показати масштаби використання радянською владою спецзасобів у ліквідації українського визвольного руху. Хоча такі дослідження мають важливе не лише наукове, але й суспільно-політичне значення.

Своєрідним проривом у вивченні питань репресивної діяльності радянської адміністрації проти українських націоналістів була двотомна праця Івана Біласа [1]. У ній автор використав таємні документи, які зберігалися у архівах не тільки України, але й Російської Федерації. Значний масив документів потрібних для висвітлення даної проблеми містять праці Володимира Сергійчука [2; 3]. На основі документів з грифом “цілком таємно” боротьбу двох спецслужб – МДБ і СБ ОУН у своїй праці показали Дмитро Веденєєв і Геннадій Биструхін [4; 5]. У контексті забезпечення певних урядових кампаній (вибори, колективізація тощо) спецслужби використовували різноманітні засоби про що, також іде мова в узагальнюючих працях Анатолія Кентія, Юрія Киричука, Анатолія Русначенка, Галини Стародубець [6-11]. Новим дослідженням із використанням невідомих до сьогодні документів стала праця О. Іщука [12].

Форми і методи боротьби радянської репресивно-каральної системи проти визвольного руху у Карпатському краї ОУН були найрізноманітніші. Для досягнення цілей радянська влада застосовувала будь-які засоби. На початковому етапі боротьби масштабно використовувалися чекістсько-військові операції та пропаганду. Однак вони не давали результату пропорційного затраті зусиль, а найголовніше швидкої ліквідації визвольного руху. Тоді розпочали застосовувати більш “витончені” методи боротьби: агентура, масштабні репресії проти сімей і родин повстанців (депортації, взяття в заручники, шантаж, фізична розправа тощо), спецзасоби (біологічні, хімічні, технічні тощо), агентурно-бойові групи з колишніх підпільників (з метою не лише фізичного винищення націоналістів, але й їхньої дискредитації перед населенням), компрометації перед підпіллям окремих членів (призводило самознищення) і на завершальному етапі боротьби створення легендованих проводів (для цілковитого викорінення всього націоналістичного елемента та для “ігор з закордонними центрами ОУН”). Чекістські комбінації по компрометації проводилися із врахуванням всіх відомих даних, які компрометували об’єкт перед підпіллям. Такими даними були вислови підпільників про бажання вийти та легалізуватися, поширення лже чуток про зв’язки розроблюваного об’єкта із органами державної безпеки, влаштування лже співпраці тощо [13, арк. 362]. Емдебісти часто використовували компрометації не лише для знищення конкретних підпільників, але й для того, щоб відвести підозри і

законспірувати власного особливо цінного агента. До речі усі компрометації на керівний склад ретельно готувалися і погоджувалися із керівництвом МДБ УРСР [14, арк. 356-357].

Досить частими наслідками компрометації (в умовах воєнного часу) були випадки за яких есбісти (в силу різних причин) не розібравшись приймали поспішні рішення. Так, у січні-лютому 1945 р. репресивні заходи чекістів призвели до того, що новоназначений провідник Буковинського окружного проводу ОУН – Володимир Тодорюк-“Тур” разом із референтом СБ “Галаганом” перейшли у Галичину та були відсторонені від роботи. З метою ліквідації ОУН на Буковині була проведена комбінація по компрометації новопризначеного “Тура” і військового референта цього проводу “Перебийноса”. Використовуючи зв'язки серед оунівського підпілля агент “Федір” був направлений в рейд по районах області і у відповідності даної йому легенди поширював серед підпільних організацій чутки про бездарне керівництво і зв'язок “Тура” із німцями [15, арк. 125]. В результаті цього “Тур” в травні 1945 р. від роботи керівництва проводом в організації був відсторонений і розстріляний. Курінний “Перебийніс” переведений у рядові і направлений у сотню Вікторія” [15, арк. 125-126]. Не провів належним чином розслідування безпосередній розстріл провів референт СБ Карпатського крайового проводу ОУН В. Лівий-“Митар”. Такий випадок викликав обурення у вищого керівництва організації. Організаційний референт Проводу ОУН Роман Кравчук-“Максим” у листі (літо 1945 р.) до Я. Мельника писав: “У відношенні дій “Митаря”, можна сказати одне, що він не мав права розстріляти друга “Тура” без суду. За ці дії “Митар” повинен понести відповідальність перед організаційним судом. ... Коли виникне подібна ситуація, раджу ніколи не діяти без санкції зверху” [16, арк. 218-219].

Логічно, що спецоргани в першу чергу цікавили керівники підпілля не тільки, щоб обезголовити визвольний рух, але й посягти на довіру низових членів до керівництва. Так, чекісти встановили, що керівник ТВ 23 “Магура”, водночас військовий референт Калуського окружного проводу ОУН Костянтин Петер-“Сокол”, дуже любить свою сім'ю і боявся, щоб її не вислали в Сибір. У той же час спецоргани встановили, що його дружина і дочка ховаються у себе в дома у криївці. Не маючи змоги фізично ліквідувати його, була проведена комбінація по компрометації “Сокола”. 10 жовтня 1945 р. УНКВС Станіславської області на ім'я К. Петера направило лист: “Шановний Петер! Дякую Вам за інформацію, але повинен Вас попередити, що стара форма зв'язку мені здається зараз ненадійною, тому я вважаю необхідним організувати зв'язок через Ліну. ... Попереджую Вас про обережність. Повідомте, що вам необхідно. За сім'ю не хвилюйтеся, її ніхто не зачепить. Бажаю здоров'я і успіхів” [17, арк. 110]. Лист К. Петеру було направлено через агента-двійника з таким розрахунком, щоб він потрапив у руки СБ і одночасно з цим його сім'ю відвідали працівники НКВС. Після цього “Сокола” хоча і не розстріляли, але від займаної посади відсторонили [17, арк. 109-110].

Окремі компрометаційні операції тривали навіть більше року. Попри незначну чисельність підпілля на Чернівецьчині (у порівнянні з іншими округами Карпатського краю) місцеві спецслужби особливо активно використовували цей метод боротьби. Так, протягом цілого 1945 р. відділ ББ УНКВС Чернівецької області реалізовував дві агентурні комбінації використовуючи захопленого обласного військового референта “Федора” для компрометації провідника “Черемшини”. Основна мета полягала у тому, щоб керівництво Буковинської округи ОУН запідозривши його у співпраці з репресивно-каральними органами дало завдання СБ ОУН допитати та ліквідувати [18, с. 19].

До числа найбільш характерних прикладів застосування комбінацій по компрометації керівного складу відноситься також ще одна. Весною 1947 р. здійснюючи розробку агентурної справи “Верховинці”, за показами затриманого референта СБ Тлумацького надрайонного проводу ОУН “Шугая” чекістам стало відомо, що керівництво Станіславського окружного і Тлумацького надрайонного проводів ОУН до референта СБ крайового проводу ОУН В. Лівого-“Митаря” висловлює недовіру. Крім цього, серед захоплених документів, при ліквідації референта СБ Проводу ОУН М. Арсенича-“Михайла” була вилучена копія його листа до провідника крайового ОУН Я. Мельника-“Роберта”, в якому він висловлював недовіру до “Митаря”, підозрював його в зв'язках з органами МДБ. Підозра до “Митаря” у “Михайла” виникла ще в 1944 р. під час розгрому в Богородчанському районі сотні “Гамалії”, а “Михайло” втратив чотириох вбитими із своєї охорони, натомість “Митар” втік і залишив його без прикриття. Репресивно-каральні органи склали окремі детальний план заходів компрометації “Митаря” перед підпіллям [19, арк. 41-42; 20, арк. 129-130]. Варто відзначити, що ці заходи не увінчалися успіхом. Компрометація провідника Підбузького районного проводу ОУН Миколи Дуба-“Медвідь” призвели до його ліквідації [21, арк. 184-185; 22, арк. 318-319; 23, арк. 146]. У цей же час емдєбісти хотіли скомпрометувати Р. Різняка-“Макомацького” закинувши інформацію зв'язковому ЗЧ ОУН Т. Морозу, що через нього потрапили у руки спецорганів, а деякі члени ОУН загинули [24, арк. 77].

Здійснити підрахунки використання компрометаційних заходів у Карпатському краї, а головне про їхню результативність не маємо змоги через відсутність відповідних джерел. Однак наявні фрагментарні дані показують масовість і ефективність використання компрометації перед підпіллям окремих його членів. У 1947 р. у Дрогобицькій області чекісти відверто гордилися своїми успіхами у справі компрометації учасників підпілля. Лише протягом 1947 р. було проведено 16 таких комбінацій членів ОУН та УПА, внаслідок яких знищено 28 підпільників і повстанців [22, арк. 306; 25, арк. 13в.]. У червні 1948 р. міськрайвідділами МДБ Дрогобицької області проведено 5 комбінацій, в результаті яких самими ж підпільниками було вбито 7 активних учасників ОУН і УПА. У вересні-жовтні проведено 8 комбінацій – загинуло 12 активних націоналістів [21, арк. 178; 26, арк. 180].

Найбільше компрометації використовували у Дрогобицькій області. Так, аналізуючи оперативні зведення нами здійсненого підрахунок комбінацій по компрометації підпільників яких було успішних проведених 121. Компрометація на Буковині і Закарпатті практично не відомі лише окремі випадки. Очевидно слабші позиції агентури і підтримка населення.

Під компрометацію міг потрапити будь-хто починаючи від симпатика, рядового підпільника, і навіть провідника найвищого рівня. Особливий удар доводилося витримувати куцшовим і районним керівникам. 16 липня 1948 р. у с. Багна Вижницького р-ну Чернівецької області, в результаті проведеної агентурної комбінації, групою куцшового провідника ОУН – “Козака” – “Меча” - ліквідований агент-зрадник Стефан Бидолак-“Білий” [27, арк. 29]. “Білий” будучи агентом Вижницького РВ МДБ був тісно зв'язаний із куцшовим провідником “Козаком” і “Мечем”, перед якими розшифрував свій зв'язок із органами МДБ, в результаті чого отримав від них завдання вбити помічника оперуповноваженого Вижницького РВ МДБ лейтенанта Лазарева і видати агента-бойовика “Голуба”. Через деякий час “Білий” був чекістами розконспірований, однак продовжував дворушничати. Проведеними заходами спецоргани “Білого” скомпрометували перед підпіллям ОУН в результаті цього він був ліквідований [27, арк. 30].

Ще одним засобом компрометації підпілля було написання листів від колишніх, захоплених підпільників до тих хто продовжував боротьбу. Такого плану листи, написані під диктовку оперативників МДБ мали на меті посягти взаємну недовіру між націоналістами, внести сумніви у свідомість, тим самим підвести до думки про недоцільність подальшої боротьби. В оперативних цілях були використані захоплені 7 серпня 1948 р. під час чекістсько-військової операції листи члена Коломийського окружного проводу ОУН Назарія Данилюка-“Перебийноса” і командира ТВ 21 “Гуцульщина” Петра Мельника-“Хмари”, які вони писали на ім'я провідника Карпатського крайового проводу ОУН В. Сидора-“Шелеста”. У своїх листах “Хмара” і “Перебийніс” засуджували дії колишнього референта СБ Коломийського окружного проводу ОУН Ю. Матвіїва-“Недобитого”, який хотів через особисту сварку їх розстріляти. Перед цим “Перебийніс” і “Хмара” були відсторонені провідником Коломийського окружного проводу ОУН Григорієм Легким-“Борисом” від виконання обов'язків. “Перебийносу” довелося навіть переховуватися протягом року від СБ ОУН. Спецоргани вирішили одразу використати переписку в оперативних цілях.

Тоді ж разом із листами були захоплені вірші “Перебийноса” під заголовком “Тревога” і “Есбісти”, у яких він у різкій формі висміював “Недобитого” і референтуру СБ Коломийського окружного проводу ОУН. Маючи листи і вірші, а також звернення провідника Коломийського надрайонного проводу ОУН Михайла Оманчук-“Олеся” “Що робиться на Коломийщині” та “Хто такий “Ватсон”?”, чекісти їх роздрукували і за допомогою зв'язкових розіслали членам ОУН на Коломийщині. У листівці “Хто такий “Ватсон”?” “Олеся” пояснював, що в керівництві округи і деяких надрайонних проводах ОУН засіли люди, які співробітничали з спецорганами, наголошуючи при цьому, що Василь Хома-“Ватсон” був агентом МДБ. Звернення були розмножені кількістю 500 примірників і через легальні зв'язки розіслані всім членам Коломийської округи. Г. Легкий писав, що в результаті цієї провокаційної акції стався повний провал організації в Обертинському районі і наполовину в Коршівському [28, арк. 342-343]. Факт зради “Олеся” і вся його робота дуже негативно вплинула на кадри ОУН і цивільне населення.

14 липня 1948 р. у криївці вбитого В. Хоми-“Ватсона” була вилучена естафета підпільника “Тараса”, який надіслав її своєму керівнику “Бистрому” (“Тарас” був захоплений органами МДБ, однак під час операції йому вдалося втекти) у якій відображена вся складність ситуації у Коломийській округі: “...Нікому не вір і ніхто тебе не зрадить. Ви боїтеся мене, а я дожив до такого становища, що боюсь навіть власної тіні, якщо члени надрайонного проводу ОУН доводять до такого стану рядового члена ОУН, то я уже не знаю кому вірити” [28, арк. 344]. Як бачимо такими операціями чекісти внесли розлад у ряди підпілля, зокрема низових ланок.

До речі варто сказати, що досить значний відсоток компрометаційних заходів не увінчувалися успіхом особливо на Буковині. Перебуваючи на терені надрайону у липні 1949 р. В. Савчак-“Сталь” під час бесіди із Іваном Яценком-“Юнаком” повідомив, що Микола Корженівський-“Коля” має велику неприємність, через яку аж посивів. Причиною цьому стала провокація та спроба компрометації його спецорганами. Реалізовувалася комбінація класично: у горах Вижницького р-ну в одній із хат квартирували співробітники МДБ із солдатами, а коли пішли, то господарі виявили документи, які потім передали “Сталю”. Серед них були нібито протоколи допиту “Колі” записані МДБ на території Галичини та довідка, яка говорила про те, що він відпущений органами, як агент-внутрішник із завданням ліквідувати “Сталю”. Отримавши ці документи В. Савчак познайомив із ними Василя Парашука-“Макара” і Юліана Матвіїва-“Недобитого”. Із слів “Сталю” останні втішилися, що виявили “зрадника” та одногосно рекомендували ліквідувати “Колю”. Потрібно віддати належне В. Савчаку, який виявив провокацію органів МДБ і вирішив не карати, однак із змістом цих матеріалів його самого познайомив. Доводячи невинуватість “Колі” “Сталь” зазначав, що якщо би “Коля” дійсно мав завдання органів МДБ його ліквідувати, то, залишаючись неодноразово із ним наодинці, давно би це зробив. Поряд із цим зазначав, що якби така справа впливала у Галичині, то “Колю” без всяких розмов одразу ліквідували. Однак тут, у зв'язку із недостатністю кадрів (та ще, можливо, тому, що дружина “Колі” була двоюрідною сестрою “Сталю”) вирішили цього не робити [29, арк. 87].

Підпільні умови та й компетентність окремих есбістів не завжди дозволяла проводити ретельно слідчі дії та детально розібрати кожну ситуацію через це траплялися випадки знищення окремих підпільників і керівників, після відповідно проведеної компрометації. Так, 15 січня 1949 р. референт пропаганди Дрогобицького окружного проводу Володимир Фрайт-“Карб” (у своїй криївці) ліквідував господарчого референта цього ж проводу Миколу Данилківа-“Шинкара” [30, арк. 144; 14, арк. 160]. Цьому передувала розіграна УМДБ спецоперація. За даними агента “Соколовської”, в селі Добряни Стрийського району мешкали дві сестри М. Данилківа – Марія Дубоїк і Ольга Старик, яким він надав матеріальну допомогу. Тоді ж колишньому мешканцю с. Добряни Ярославу Боднару (переїхав до Стрия), який мав досить широкі зв'язки в підпіллі і був завербований як агент, запропонували видати місця переховування підпільників рідного села. Однак він цього не зробив [30, арк. 145]. Розуміючи, що Я. Боднар дезінформує, оперативники УМДБ вирішили через нього дискредитувати перед підпіллям М. Данилківа. На черговій зустрічі з оперативним

працівником була розіграна комбінація, в ході якої показано, що чекісти “довіряють” Я. Боднару. Йому розповіли про загальновідомі чекістські операції з ліквідації ряду підпільників і водночас “проговорилися”, що все це завдяки Миколі Данилківу, який займає керівну посаду в підпіллі [30, 146; 14, 161].

Навіть на початку 1950-х рр. у ході розшуку учасників Самбірського надрайонного проводу ОУН УМДБ проводилися заходи по компометації Самбірського районного провідника ОУН Юрія Коцелок-“Бігуна”. В результаті цих заходів підпіллям ОУН “Бігун” був запідозрений у зв'язках із органами МДБ і восени 1951 р. піддався допиту референтом СБ “Потапом”. Зимом 1951-1952 рр. “Бігун” переховувався у своїй криївці спільно із референтом СБ Самбірського районного проводу ОУН “Чуйним” і його бойовиком “Славком”, який неодноразово висловлював йому підозри про зв'язки із органами МДБ. В результаті ситуації, яка склалася у лютому 1952 р. “Бігун” покінчив життя самогубством [31, арк. 6].

У вказівках всім начальникам МВ РВ УМДБ області (грудень 1947 р.) зазначалося, що поряд із значною роботою по компометації перед оунівським підпіллям у 1947 р. ця робота мала свої негативи. Так, були допущені випадки компометації симпатиків і членів ОУН, які проживали легально, яких необхідно було би розробляти, заарештовувати і притягувати до судової відповідальності. Звертає на себе увагу та обставина, що компометація окремих членів ОУН і симпатиків, які проживали легально проводилася шляхом поширення серед місцевого населення чуток про співробітництво цих осіб із чекістськими органами, що у відомій мірі приводило до розшифрування методів чекістської роботи.

Отже, у боротьбі з визвольним рухом репресивно-каральні органи покладалися не лише на військову силу, але й використовували різноманітні, в окремих випадках навіть “витончені” засоби. Не маючи можливості фізично знищити того чи іншого націоналіста (особливо керівника) спецоргани використовували компометації. Для цього чекісти ретельно вивчали особистість підпільника, якого намагалися дискредитувати, його зв'язки, проступки, слабкості тощо. Взагалі компометаційна діяльність спецорганів є дуже широкою проблемою, яка потребує окремого, комплексного дослідження. Варто відзначити, що попри значну частину ефективних компометаційних заходів мали місце провали у них, що очевидно зумовлювалося наявністю часу та вмінням ретельно розібратися в обставинах.

Джерела та література

1. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. У двох книгах. Книга перша / Іван Білас. – Київ : Либідь ; Військо України, 1994. – 432 с.
2. Сергійчук В. Тавруючи визвольний прапор. Діяльність агентири та спецоб'єктів НКВС-НКДБ під виглядом ОУН-УПА. Видання друге, доповнене. – К. : ПП Сергійчук М.І., 2006. – 184 с.
3. Сергійчук В. Український здрив : Прикарпаття. 1939–1955 рр. / Володимир Сергійчук. – Київ : УВС, 2005. – 840 с.
4. Веденєєв Д. Двоїм без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945–1980-ті роки : Монографія / Дмитро Веденєєв, Геннадій Биструхін. – Київ : К.І.С., 2007. – 568 с.
5. Веденєєв Д. “Повстанська розвідка діє точно й відважно...”. Документальна спадщина підрозділів спеціального призначення Організації українських націоналістів та Української повстанської армії. 1940–1950-ті роки : Монографія / Дмитро Веденєєв, Геннадій Биструхін. – Київ : К.І.С., 2006. – 568 с.
6. Кентій А. Нарис боротьби ОУН–УПА в Україні (1946–1956 рр.) / Анатолій Кентій. – Київ : Інститут історії України НАН України, 1999. – 111 с.
7. Кентій А. Українська повстанська армія в 1944–1945 рр. / Анатолій Кентій. – Київ : Інститут історії України НАН України, 1999. – 220 с.
8. Киричук Ю. Нариси з історії українського національно-визвольного руху 40–50-х років ХХ століття / Юрій Киричук. – Львів : ЛДУ імені Івана Франка, 2000. – 304 с.
9. Киричук Ю. Український національний рух 40–50-х років ХХ століття : ідеологія та практика / Юрій Киричук. – Львів : Добра справа, 2003. – 464 с.
10. Русначенко А. Народ збурений : Національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940–50-х роках / Анатолій Русначенко. – Київ : Університетське видавництво “Пульсар”, 2002. – 519 с.
11. Стародубець Г. Українське повстанське запілля (друга пол. 1943 – поч. 1946 років) / Галина Стародубець. – Монографія. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2006. – 527 с.
12. Іщук О. Застосування радянськими спецслужбами допоміжних засобів у боротьбі з підпіллям ОУН та УПА / Олександр Іщук, Наталія Ніколаєва // Український визвольний рух. – Львів, 2008. – Збірник 12. – С. 134–163.
13. Галузевий Державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБУ). – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 56. – 453 арк.
14. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 60. – Спр. 16. – 409 арк.
15. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 75 (1953). – Спр. 5. – 405 арк.
16. ГДА СБУ. – Ф. 65. – Спр. 9079. – Т. 52. – 163 арк.
17. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 75 (1953). – Спр. 6. – 443 арк.
18. Проданик Д. Микола Кричун “Черемшина” / Дмитро Проданик. – Торонто ; Львів : Літопис УПА, 2012. – Кн. 19. – 128 с.
19. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 93 (1954). – Спр. 1. – 516 арк.
20. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 57 (1953). – Спр. 1. – Т. 2. – 274 арк.
21. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 55. – 216 арк.
22. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 95. – 319 арк.
23. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 32 (1960). – Спр. 12. – 239 арк.
24. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 398. – Т. 24. – 189 арк.
25. ГДА СБУ. – Ф. 71. – Оп. 6. – Спр. 181. – 246 арк.
26. ГДА СБУ. – Ф. 71. – Оп. 6. – Спр. 180. – 398 арк.
27. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 34 (1960). – Спр. 10. – 367 арк.
28. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 59. – Спр. 6. – Т. 1. – 378 арк.
29. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 60 (1953). – Спр. 14. – 303 арк.
30. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 77. – 426 арк.
31. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 32 (1960). – Спр. 20. – 217 арк.

Ильницький В. И. Использование компроментационных приемов при ликвидации подполья в Карпатском крае ОУН (1945-1954)

В статье на основе неизвестных и малоизвестных архивных источников и трудов предшественников рассматривается одна из форм борьбы репрессивно-карательной системы против украинского освободительного движения в Карпатском крае ОУН. Доказано, что компрометация использовалась на всех этапах борьбы советской администрации против ОУН и УПА и имела своим заданием не только привести к физическому уничтожению подпольщика, но и дискредитировать целое движение. Автор также выделяет различные направления проведения компрометационной деятельности.

Ключевые слова: компрометация, Карпатский край ОУН, репрессивно-карательная система.

Ilnytskyy V. I. Using the compromise techniques during the underground liquidation in the OUN Carpathian province (1945-1954)

On the basis of unknown and little-known archival sources and predecessors' works a fighting form of repressive and punitive system against the Ukrainian liberation movement in the OUN Carpathian province is considered in the article. It is proved that the compromise was used in all phases of the Soviet administration struggle against OUN and URA and its task was not only the underground physical destruction, but also the movement discredit. The author also distinguishes different areas of compromising activities.

Keywords: compromise, OUN Carpathian province, repressive and punitive system.

УДК 271.4-9"19"

Р. Я. Гаранджа

ОТЕЦЬ Д-Р ІВАН ЧОРНЯК, СВЯЩЕНИК ПІДПІЛЬНОЇ ГКЦ В УМОВАХ БОРОТЬБИ ПРОТИ КОМУНІСТИЧНОГО РЕЖИМУ

Досліджується і аналізується життя і діяльність греко-католицьких священників в умовах переслідування комуністичним режимом, на прикладі отця доктора Івана Чорняка. Акцентується увага на найважливіших етапах його священничого служіння. Підкреслюється мужність, незламність духа і витривалість у боротьбі, проти тоталітарного режиму. Основними джерелами дослідження є матеріали Львівського Центрального Державного Історичного Архіву, матеріали отця мітрата Миколая Пристая, зокрема його «Історія Львівської Духовної семінарії», копії документів, а також інтерв'ю з особами, які були знайомі з отцем Чорняком.

Ключові слова: Греко-Католицька Церква, комуністичний режим, Львівська Греко-католицька Духовна семінарія, Львівська Богословська академія, КДБ.

Українська Греко-Католицька Церква являється однією з найбільш переслідуваних і жертвних у світі. Період перебування України у складі Радянського Союзу, без перебільшення можна назвати найтрагічнішим для Греко-Католицької Церкви. Це був час, коли духовенство, часто своєю мученицькою смертю свідчило про свою віру. Після виходу з підпілля, греко-католики отримали змогу дізнатися про подвижників віри і мучеників своєї Церкви. Власне у даній статті досліджується життя і діяльність справді визначної постаті, того – хто не зламався і ніс свій хрест до кінця отця д-ра Івана Чорняка.

Актуальність дослідження цієї проблематики впливає з необхідності представити молодому поколінню, а також усім українцям, свідків віри – священників УГКЦ, а також поповнити сторінки Львівської Духовної семінарії новими, ще досі незнаними даними про її колишнього ректора. В цьому полягає і новизна праці, оскільки ще ніхто не висвітлював дану особу в цілісності.

Іван Чорняк народився 17 грудня 1899 року у селі Журавиця Перемишльського повіту [1, с.267] (сьогодні Польща), в сім'ї християн середняків [2, арк.21]. Юність хлопця проходила без батьків. Мати Розалія з дому Шусталь померла 1911 року [3, арк.6]. Батько Іван, працював рільником, був мобілізований на війну в 1914 році, а в 1915 році після упадку Перемиської твердині потрапив в російський полон, з якого повернувся в 1921 році [4, с.437].

Початкову школу закінчив в рідному селі [4, с.437], а гімназійні студії в Перемиській гімназії з відзнакою в червні 1921 року [1, с.267]. Хлопець відчув покликання і вирішив стати священником. До Греко-Католицької Духовної семінарії був прийнятий за рішенням Митрополичого Ординаріату 17 вересня 1923 року [3, арк.7], де закінчив 6 семестрів [1, с.267] в 1923-24 і 1924-25 роках. Чин четця, півця, свічконосця одержав 6 липня 1925 року в Архикатедральному храмі св. Юра у Львові, з рук Митрополита Андрея Шептицького [3, арк.7]. В скорому часі отримав сан диякона. Це сталося 26 липня 1925р. в митрополичій каплиці з рук Митрополита Андрея Шептицького, архідияконом при цьому був о. Михайло Яцковський, шамбелян і крилошанин Митрополичої Капітули [3, арк.7].

Під час третього року богословських студій, у 1925 році був рукоположений на священника. А в листопаді цього року виїхав до Інсбруку для продовження навчання [4, с.437]. Своє навчання поєднував з глибоким духовним життям, щодня служив Літургії.

Під час своїх студій о. Іван мав постійну моральну і матеріальну підтримку від митрополита Андрея Шептицького, з яким вів щирі переписку. Перебуваючи в Інсбруку, має проблеми з деякими предметами. Переборюючи їх, продовжує студії. В 1931 році, близько трьох місяців жив в маєтку графині Янкович [5,